

УДК 372.881.111.1

Ю.А. ЖУКАВА

выкладчык

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,

г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

Статья поступила 1 октября 2024 г.

ВЫВУЧЭННЕ ІНШАМОЎНЫХ КАЛАКАЦЫЙ ДЛЯ ЎЗБАГАЧЭННЯ СЛОЎНІКАВАГА ЗАПАСУ ЯК НАЙВАЖНЕЙШЫ КАМПАНЕНТ ЗАСВАЕННЯ МОВЫ¹

Слоўнікавы запас у любой мове значна павялічваецца за кошт разумення і выкарыстання калакацый – спалучэнняў слоў, якія звычайна сустракаюцца разам. У артыкуле разглядаецца важнасць калакацый у вывучэнні мовы, іх уплыў на ўзбагачэнне слоўнікавага запасу і стратэгіі эфектыўнага вывучэння мовы.

Ключавыя словы: калакацыя, моўныя навыкі, стратэгіі навучання, развіццё слоўнікавага запасу, міжкультурная кампетэнцыя, валоданне мовай.

ZHUKOVA I.A.

Senior lecturer,

Belarussian State University, Minsk, Republic of Belarus

LEARNING COLLOCATIONS IN ANOTHER LANGUAGE FOR ENRICHING YOUR VOCABULARY AS THE MOST IMPORTANT COMPONENT OF LANGUAGE ACQUISITION

A collocation is a combination of words that frequently go together, creating phrases that native speakers commonly use. Collocations are important for students learning a second language because they help learners sound more natural and fluent. By focusing on collocations, students can significantly enhance their language skills, making their communication more effective and authentic. Learning collocations is critical to enriching vocabulary and achieving language proficiency. By understanding the importance of collocations and employing effective learning strategies, learners can enhance their ability to communicate naturally and effectively. The integration of collocations into language education not only supports vocabulary development but also contributes to overall language mastery.

Keywords: collocation, language skills, learning strategies, vocabulary development, intercultural competence, language mastery.

¹ Стаття публікується в авторській редакції.

Уводзіны. Слоўнікавы запас з'яўляецца асноватворным кампанентам валодання мовай, які ўплывае як на яе разуменне, так і на выказванне на дадзенай мове. Бегласць маўлення задаецца здольнасцю выкарыстоўваць жыццёва важныя словы ў кантэксце. Калакацыі маюць вырашальную ролю ў гэтым працэсе. Вывучэнне калакацый не толькі дапамагае пашырэнню слоўнікавага запasu, але і ўзбагачае здольнасць навучэнца ствараць больш натуральнае маўленне.

Гэральд Палмер быў першым языказнаўцам, хто выкарыстоўваў тэрмін «калакацыя» у сваіх працах як камбінацыю слоў, якія маюць значэнне толькі ў дадзеным словазлучэнні. Далей Д. Фёрс, заснавальнік Лонданскай школы лінгвістыкі, адзначыў, што значэнне калакацыі трэба разглядаць на сінтагматычным, а не на парадыгматычным узроўні, паколькі «вы здагадаецеся пра значэнне слова па той кампаніі слоў, якія стаяць побач». [цыт. па 4, с. 26]. Д. Сінклер разумее калакацыю як «наяўнасць двух або больш слоў у межах кароткай адлегласці ў тэксце» [цыт. па 5, с. 170]. Навукоўца падкрэсліў, што камбінацыі слоў не з'яўляюцца выпадковымі і арганізуюць мову. Даследчыца В. С. Ахманова вызначае калакацыю як лексіка-фразеалагічна абумоўленую спалучальнасць слоў у мове [1, с. 199]. Л. М. Гарданская і І. А. Мяльчук называюць калакацыю словазлучэннем, «у якім адно са слоў з'яўляецца семантычнай дамінантай, а другое выбіраецца ў залежнасці ад яго для перадачы сэнсу ўсяго выразу» [3, с. 239]. Існуе шмат вызначэнняў паняцця калакацыі, аднак усе даследчыкі згодныя з тым, што ў кожнай натуральнай мове прысутнічаюць калакацыі, якія канкрэтызуюць значэнні слоў.

Для тых, хто вывучае мову, важна разумець і засвоіць вялікую колькасць слоў. Большая частка нашага лексікону складаецца з гатовых блокаў слоў розных тыпаў. Даследчыца М. В. Улавацкая падкрэслівае, што «найважнейшы від такіх «блокаў» – калакацыі, якія, на думку многіх заходніх лінгвістаў і метадыстаў, павінны стаць прыярытэтам у навучанні мове» [2, с. 60]. Роля выкладчыка – дапамагчы навучэнцам максімальна эфектыўна засвоіць калакацыі,

каб сфарміраваць неабходны лексікон для валодання мовай.

Мэта даследвання – вызначыць важную ролю вывучэння калакацый як самастойных лексічных адзінак для фарміравання моўнай кампетэнцыі.

Метадалагічная база даследвання мае комплексны характар і ўключае семантычны аналіз, корпусны аналіз, параўнальны аналіз, кагнітыўны падыход і практычнае асваенне.

Асноўная частка. Вывучэнненне калакацый як самастойных лексічных адзінак становіцца важным аспектам фарміравання моўнай кампетэнцыі. Калакацыі ўяўляюць сабой устойлівыя словазлучэнні, якія валодаюць вызначанай семантыкай і ўжываюцца ў мове натуральна і звыкла. Яны ўплываюць на разуменне і выкарыстанне мовы, паколькі забяспечваюць найбольш натуральныя формы выказвання думак.

Вывучэнне значэнняў слоў у калакацыях з'яўляецца важным складнікам лексікалогіі і лінгвістыкі. Словы ў калакацыях спалучаюцца не выпадковым чынам, а ў адпаведнасці з пэўнымі моўнымі заканамернасцямі і ўжываннямі. У калакацыях словы звычайна маюць спецыфічныя значэнні, якія могуць адрознівацца ад іх незалежнага выкарыстання. Напрыклад, у спалучэнні *achieve success* «дасягнуць поспеху» слова «*achieve*» набывае значэнне, звязанае з дасягненнем чагосьці значнага, а калакацыя *taste success* «паспрабаваць поспех (на густ)» звычайна гаворыць аб тым, што нехта ўпершыню дасягае поспеху. *Wild success* «велізарны поспех» паказвае на незвычайныя дасягненні ці папулярнасць. *Overnight success* «імгненны поспех» адносіцца да таго, калі нехта ці нешта становіцца паспяховым за кароткі перыяд часу, часта маецца на ўвазе нечаканы характар гэтага поспеху. *Key to success* «ключ да поспеху» паказвае на важныя фактары або стратэгіі, якія садзейнічаюць дасягненню поспеху, а *path to success* «шлях да поспеху» апісвае працэс ці крокі, якія неабходна зрабіць для дасягнення поспеху. Калакацыі са словам «*success*» падкрэсліваюць розныя аспекты дасягнення поспеху, уключаючы яго вызначэнне, шляхі да яго і гісторыю поспеху. Гэтыя калакацыі карысныя для вывучэння як у пісьмовай, так і ў вуснай мове. Яны дапамагаюць лепш зразумець, як успрымаець

ца поспех у культуры. Такім чынам, вывучэнне значэнняў слоў у калакацыях, а таксама іх узаемадзеяння і сэнсавых сувязяў дазваляе зразумець, як слова можа мяняць сваю семантыку ў залежнасці ад кантэксту.

Выкарыстанне моўных карпусоў для выяўлення частаты і заканамернасцяў ужывання калакацый дае магчымасць аналізаваць рэальнае выкарыстанне мовы і выяўляць тыповыя спалучэнні слоў. Корпус – гэта шырокая выбарка тэкстаў, сабраных з выкарыстаннем розных жанраў і стыляў. Прыклады карпусоў уключаюць артыкулы навін, мастацкую літаратуру, навуковыя публікацыі і нават размоўныя запісы. Карпусы дазваляюць ажыццявіць частотны аналіз слоў і фраз, што дапамагае выявіць найбольш распаўсюджаныя калакацыі. Карпусы даюць магчымасць убачыць калакацыі ў іх натуральным кантэксце. Разбіраючы сказы, у якіх ужываецца вызначаная калакацыя, можна лепш зразумець сэнс і ўжыванне гэтых адзінак мовы. Параўноўваючы розныя карпусы, напрыклад, літаратуру і навуковыя артыкулы, можна ўбачыць, як моўныя перавагі і калакацыі могуць змяняцца ў залежнасці ад жанру ці стылю. На аснове аналізу калакацый у корпусе можна ствараць уласныя глосарыі, што будзе карысна для далейшага вывучэння і запамінання. Такім чынам, выкарыстанне карпусоў для вывучэння калакацый дае шырокі спектр магчымасцяў для моўнага навучання.

Параўнанне калакацый у розных мовах дапамагае зразумець моўныя адрозненні і культурныя асаблівасці носьбітаў моў. Гэта важна для фармавання ў студэнтаў міжкультурнай кампетэнцыі. Носьбіты мовы ўжываюць калакацыі. Напрыклад, англамоўная калакацыя «*make a decision*» адрозніваецца ад беларускамоўнай калакацыі «*прымаць рашэнне*», што можа адлюстравана культурныя адрозненні ў падыходах да прыняцця рашэнняў. Параўнаем англамоўную калакацыю «*break the news*» і беларускамоўную калакацыю «*паведаміць навіны*». У англійскай мове «*break*» стварае вобраз рэзкага раскрыцця інфармацыі, тады як у беларускай мове «*паведаміць*» гучыць больш нейтральна і фармальна. Параўнанне калакацый дапамагае выявіць культурныя асаблівасці і кантэксты, у якіх выкарыстоўваюцца пэўныя выразы. Пры параўнанні калакацый лінгвісты і

перакладчыкі могуць лепш ацаніць, як адекватна перадаць сэнс і стыль арыгінальнага тэксту. Некаторыя калакацыі могуць не мець прамых аналагаў, што патрабуе крэатыўнага падыходу пры перакладзе. Выкарыстанне параўнальнага аналізу калакацый у класе можа спрыяць актыўнаму абмеркаванню і вывучэнню культурных адрозненняў. Разуменне калакацый дапамагае пазбегнуць недастатковага разумення ў міжкультурным камунікацыі. Веданне таго, якія выразы могуць гучаць абразліва ці непрымяняльна ў іншай мове, дапамагае ўстанавіць больш пазітыўныя кантакты паміж камунікантамі. Даследаванне калакацый у розных мовах адкрывае магчымасць для больш глыбокага аналізу культурных каштоўнасцей, успрымання і стэрэатыпаў, што можа быць асабліва цікава ў міждyscyплінарных даследаваннях. Такім чынам, аналіз калакацый можа значна ўзбагаціць разуменне мовы і культуры, спрыяючы развіццю міжкультурнай кампетэнцыі.

Як справядлівая адзначае М. В. Улавацкая, пры вывучэнні калакацый асабліваю ўвагу трэба надаваць «калакацыйнаму полю слоў, раскрываючы адрозненні іх значэнняў у спалучэннях. Мэтазгодна рабіць акцэнт на тым, як словы спалучаюцца і выкарыстоўваюцца ў рэчаіснасці, а не на тым, што яны азначаюць паасобку» [2, с. 60]. Выкарыстанне актыўных метадаў, такіх як ролевыя гульні, абмеркаванні і напісанне тэкстаў з акцэнтам на калакацыі, спрыяе глыбейшаму засваенню мовы. Выкладчык можа прапанаваць пэўны набор калакацый для азнакалення, пры гэтым задача студэнта – выкарыстоўваць іх у абмеркаваннях праблемы. Пад час ролевай гульні выкладчык можа прапанаваць пэўныя кантэксты (напрыклад, заказ ежы), задача студэнта – выкарыстоўваць адпаведныя кантэксту калакацыі. Трэба звяртаць увагу на носьбітаў мовы ў размовах, падкастах або відэа: сачыць, як яны выкарыстоўваюць калакацыі, і ўключыць падобныя адзінкі ў сваё маўленне. Эфектыўным метадам з'яўляецца выкарыстанне пэўнай колькасці калакацый у кожнай размове. Гэта заахвочвае наўмысную практыку, замацоўвае веды студэнтаў і спрыяе пашырэнню актыўнага вакабуляру.

Пад час працы са студэнтамі зроблены наступныя назіранні:

- выкарыстанне калакацый робіць маўленне больш плаўным;
- студэнты пазбягаюць нязручных фраз;
- разуменне калакацый дапамагае разуменню чытання і ўспрымання тэкстаў на слых;
- выкарыстоўваючы калакацыі на пісьме, студэнты могуць ствараць больш разнастайныя сказы, паляпшаючы якасць пісьма;
- калакацыі адлюстроўваюць культурныя нюансы, дапамагаюць зразумець кантэкст і тонкасці размовы.

Калакацыі можна падзяліць на розныя катэгорыі, такія як дзеяслоў-назоўнік, прыметнік-назоўнік, дзеяслоў-прыслоўе, прыслоўе-прыметнік, прыметнік-назоўнік. Групоўка слоў разам дапамагае навучэнцам лепш іх запамінаць. Замест таго, каб запамінаць асобныя словы, набыццё фраз як звязных адзінак паляпшае запамінанне. Вывучэнне калакацый забяспечвае кантэкст, дапамагаючы зразумець значэнні і ўжыванне слоў, асабліва шматзначных.

Студэнам прапануецца выкарыстоўваць слоўнікі або анлайн-інструменты, спецыяльна распрацаваныя для сумеснага выкарыстання, (напрыклад, Оксфардскі слоўнік сумеснага выкарыстання), ужываць словазлучэнні ў вуснай і пісьмовай формах, збіраць калакацыі праз чытанне і аўдзіраванне, акцэнтаваць іх выкарыстанне ў кантэксце, а не ізалявана.

Аналіз калакацый з пункту гледжання кагнітыўнай лінгвістыкі дазваляе зразумець, як носьбіты мовы ўспрымаюць і асэнсоўваюць устойлівыя словазлучэнні. Кагнітыўная лінгвістыка вывучае, як мова адлюстроўвае і фарміруе нашу свядомасць, успрыманне свету. Аналіз калакацый у гэтым кантэксце можа даць уяўленне аб тым, як пэўныя словы і выразы арганізуюць наша разуменне і інтэрпрэтацыю лексікі і семантыкі. Кагнітыўная лінгвістыка сцвярджае, што мова знаходзіцца ў цеснай сувязі з мысленнем. Калакацыі могуць з'яўляцца адлюстраваннем культурных і кагнітыўных мадэляў. Напрыклад, як мы апісваем эмоцыі ці станы можа залежаць ад культурных традыцый носьбітаў мовы. Многія калакацыі абапіраюцца на метафары, якія структуруюць наша разуменне моўных асаблівасцей. Напрыклад, і англамоўная калакацыя «*raise the bar*», і беларускамоўная калакацыя «падымаць планку» злучаны з

ідэяй аб тым, што поспех трэба дасягаць, рухаючыся ўверх. Гэта ўвасабляе прасторавыя метафары ў успрымання дасягнення мэт носьбітаў дзвюх рознародных моў.

Разгледзім калакацыі «*добразычлівы сусед*» у беларускай мове і «*friendly neighbour*» у англійскай мове, якія уяўляюць сабой цікавы прадмет для кагнітыўнага аналізу. Яны не толькі служаць сродкам зносін, але і адлюстроўваюць культурныя рысы, сацыяльныя нормы і асаблівасці мыслення. Калакацыі ствараюць ментальныя вобразы, якія дапамагаюць нам успрымаць і арганізоўваць інфармацыю. *Добразычлівы сусед* выклікае асацыяцыі з даверам, бяспекай і падтрымкай, у той час як *friendly neighbour* стварае падобныя пазітыўныя канатацыі, але можа таксама ўлічваць культурныя адрозненні ва ўспрымання суседскіх адносін. У беларускім кантэксце «*добразычлівы сусед*» можа падкрэсліваць важнасць супольных сувязяў і ўзаемадапамогі, тады як у англамоўным кантэксце «*friendly neighbour*» можа мець на ўвазе больш індывідуалістычны падыход да зносін.

Такім чынам, калакацыі могуць фарміраваць наша ўспрыманне сацыяльных роляў. Існаванне калакацый, звязаных з суседствам, падкрэслівае важнасць міжасобасных адносін і можа спрыяць больш станоўчым адносінам да супольнасці ў цэлым. Абодзье калакацыі могуць успрымацца як метафары для больш шырокіх сацыяльных канцэпцый, такіх як супольнае супрацоўніцтва і падтрымка, што дазваляе лягчэй успрымаць абстрактныя ідэі праз пэўныя выявы. Калакацыі «*добразычлівы сусед*» і «*friendly neighbour*» з'яўляюцца не проста словамі, а важнымі культурнымі і кагнітыўнымі адзінкамі, якія дапамагаюць нам зразумець і звязвацца з навакольным светам, а таксама ілюструюць, як мова фарміруе і падтрымлівае стэрэатыпы.

Аналіз калакацый з пункту гледжання кагнітыўнай лінгвістыкі адкрывае новыя гарызонты для разумення мовы як адлюстравання мыслення і культурных устаноў. Гэта дазваляе больш глыбока даследаваць, як мы ўспрымаем свет і як моўныя структуры ўплываюць на нашыя паводзіны і ўспрыманне.

Вывучэнне калакацый мае вырашальнае значэнне для ўзбагачэння слоўнікавага запаса і дасягнення валодання мовай. Выкары-

стоўваючы эфектыўныя стратэгіі навучання, можна павысіць здольнасць натуральна і эфектыўна размаўляць. Такім чынам, комплексны падыход да вывучэння калакацый спрыяе пашырэнню моўнай кампетэнцыі, паляпшэнню навыкаў зносін і паглыбленаму разуменню культуры мовы.

Спіс літаратуры

1. Ахманова, О. С. Словарь лингвистических терминов. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 576 с.
2. Влавацкая, М. В. Словарь коллокаций как ресурс синтагматического потенциала слова / М. В. Влавацкая // *Lingua mobilis*. Научный журнал, 2011. – № 2 (28). – С. 59 – 69.
3. Иорданская, Л. Н. Смысл и сочетаемость в словаре / Л. Н. Иорданская, И. А. Мельчук. – Москва : Языки славянских культур, 2007. – 665 с.
4. Brashi, A. Collocability as a problem in L2 production. // *Reflections on English Language Teaching*, Vol. 8, No. 1. – P. 21–34.
5. Sinclair, J. *Corpus, concordance, collocation*. – Oxford: Oxford University Press, 1991. – 179 p.

References

1. Akhmanova O.S. *Slovar lingvisticskich terminov* [Dictionary of Linguistic Terms]. Moscow. Editotial URSS, 2004, 576 p. (In Russian)
2. Vlavackaja M.V. Slovar colocatsiy kak resurs syntagmaticheskogo potenciala slova [Collocation dictionary as a resource of syntagmatic potential of a word]. *Lingua mobilis*. *Nauchnyy zhurnal*, 2011, no. 2 (28), pp. 59-69. (In Russian)
3. Iordanskaja L.N., Melchuk I.A. *Smysl i sochitaemost v slovare* [Meaning and combinability in the dictionary]. Moscow. Yazyki slavyanskich kultur, 2007, 665 p. (In Russian)
4. Brashi A. Collocability as a problem in L2 production. *Reflections on English Language Teaching*, Vol. 8, no. 1, pp. 21–34.
5. Sinclair J. *Corpus, concordance, collocation*. Oxford, Oxford University Press, 1991, 179 p.

Received 1 October 2024